

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

Українська Академія Наук

Гілея

Науковий вісник

- *Історичні науки*
- *Філософські науки*
- *Політичні науки*

Випуск 87 (№ 8)

Київ – 2014

Щомісячний збірник наукових праць “Гілея: науковий вісник”

Фахове видання

з філософських, політичних та історичних наук, затверджено постановами президії ВАК України (протокол № 1-05/2 від 10 березня 2010 р. та протокол № 1-05/3 від 14 квітня 2010 р.)

Свідцтво про державну реєстрацію (перереєстрацію) друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 19946 – 9746 ПР від 31 травня 2013 року

Друкується за рішенням

Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 14 від 29 червня 2014 р.); Президії ВГО Української Академії Наук (протокол № 14-06-26 від 2 червня 2014 р.)

Шеф-редактор –

В. П. Андрущенко,
д-р філос. наук, проф., член-кор. НАН України,
акад. НАПН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Головний редактор –

В. М. Вашкевич, д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Співредактори –

В. І. Гончаров, д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
О. П. Кивлюк, д-р філос. наук, ст. н. с.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
В. В. Кривошея, д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
І. М. Предборська, д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ)

Відповідальний секретар –

В. Б. Халамендик, д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)

Рецензенти: **М. І. Панчук**, д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

М. Т. Степико, д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)
І. Г. Онщенко, д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Н. В. Коваленко, д-р соц. наук, проф. (Україна, Київ)

Редакційна рада:

В. П. Андрущенко – д-р філос. наук, проф., член-кор. НАН України,
акад. НАПН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
В. М. Вашкевич – д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
В. Б. Свєтух – д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
А. І. Зеленков – д-р філос. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
В. Ф. Колесник – д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України
(Україна, Київ)
Р. Мирзаханян – д-р іст. наук, проф. (Вірменія, Єреван)
М. І. Михальченко – д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України
(Україна, Київ)
В. Ф. Солдатенко – д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України
(Україна, Київ)

Редакційна колегія:

З соціологічних наук:

В. А. Бурляева – д-р соц. наук, проф. (Росія, Невноміськ)
О. М. Дікова-Фаворська – д-р соц. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Т. А. Жиєнко – д-р філос. наук, доц.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
С. В. Лапина – д-р соц. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Л. Л. Макаренко – д-р пед. наук, доц.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Ю. В. Романенко – д-р соц. наук, проф. (Україна, Київ)
Ю. І. Яковенко – д-р соц. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

З історичних наук:

І. Н. Войцехівська – д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Б. М. Гончар – д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
І. І. Дробот – д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
М. А. Журба – д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Г. Г. Лазько – д-р іст. наук, проф. (Білорусь, Гомель)
В. П. Михайлюк – д-р іст. наук, проф. (Україна, Луганськ)
А. Миколайчук – д-р хабілітований (історія), проф. (Польща, Познань)
Т. А. Стоян – д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Л. М. Чернега – д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Ю. І. Шаповал – д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

З філософських наук:

А. С. Абасова – д-р філос. наук, проф. (Азербайджан, Баку)
В. Г. Аюпан – д-р філос. наук, ст. н. с. (Україна, Київ)
О. О. Базалук – д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)
В. П. Бєх – д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
В. Г. Воронкова – д-р філос. наук, проф. (Україна, Запоріжжя)
Е. М. Герасимова – д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім.
М. П. Драгоманова)
В. О. Жадько – д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
С. В. Куцєпал – д-р філос. наук, проф. (Україна, Полтава)
В. І. Муляр – д-р філос. наук, проф. (Україна, Житомир)
О. Ф. Оніпко – д-р техн. наук, проф. (Україна, Київ)
С. Тецлав – д-р філос. наук, проф. (Польща, Бидгощ)
М. М. Прохоров – д-р філос. наук, проф. (Росія, Нижній Новгород)
О. Е. Скородумова – д-р філос. наук, проф. (Росія, Москва)
О. В. Уваркіна – д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
С. М. Яшанов – д-р пед. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

З політичних наук:

Б. І. Андрусишин – д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
О. В. Бабкіна – д-р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
К. В. Балабанов – д-р політ. наук, проф. (Україна, Маріуполь)
І. М. Варзар – д-р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
В. А. Войналович – д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
М. С. Іванов – д-р політ. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
В. О. Котигоренко – д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
І. Л. Морозов – д-р політ. наук, проф. (Росія, Волгоград)
О. В. Попова – д-р політ. наук, проф. (Росія, Санкт-Петербург)
С. Ю. Римаренко – д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
В. Л. Савельєв – д-р іст. наук
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Гілея : науковий вісник : збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : ПП “Видавництво “Гілея”, 2014. – Вип. 87 (8). – 434 с.

Концепція вісника базується на багатоплановому науковому висвітленні проблем інформаційної цивілізації, що формується. Основні рубрики наукового видання охоплюють галузі історичних, філософських та політичних наук. Розрахований на фахівців гуманітарних та соціально-політичних наук.

1991. – 148 p.

13. Nyiri L. Knowledge-based society and its impact on Labour-market values // Society and economy. – Budapest, 2002. – Vol.24. – № 2. – P.201-210.

Sakun A.V., Ph.D., assistant professor of philosophical and legal disciplines, Donetsk National University of Economics and Trade Tugan-Baranovsky (Ukraine, Donetsk), gileya.org.ua@gmail.com

«Reason» and «knowledge» in the problem field of modernity

The paper investigates the development of knowledge in the modern era – the information, creativity and innovation. The role of critical thinking and reason in determining the basic imperatives of modernity, overcoming its crisis conditions is emphasized. It is affirmed the thesis that knowledge serves to cognitive foundation of social order and rules for determining modernity, which is a complex process, a new reality. It is emphasized the reflexivity of social life, which must be comprehended in terms of plurality and synergistic vectors.

Keywords: modernity, knowledge, information, synergetic, development, globalization, sociality, science.

Сакун А. В., кандидат философских наук, доцент кафедры философских и правовых дисциплин, Донецкий национальный университет экономики и торговли им. Михаила Туган-Барановского (Украина, Донецк), gileya.org.ua@gmail.com

«Разум» и «знание» в проблемном поле современности

Исследуется развитие знания в современную эпоху – информации, творчества, инновационных технологий. Подчеркивается роль критического мышления и разума в определении основных императивов современности, преодоления ее кризисных состояний. Утверждается тезис, что знание выступает когнитивным фундаментом социального порядка и правил, определяющих для современности, которая является сложным процессом, новой реальностью. Подчеркивается рефлексивность социальной жизни, которая должна осмысливаться в категориях множественности и синергетических векторов.

Ключевые слова: современность, знания, информация, синергетика, развитие, глобализация, социальность, наука.

* * *

UDC 130.2:316.347(477):7.046

Тополь О. В.

доктор філософських наук, завідувач та професор кафедри соціальної роботи, Чернігівський державний інститут економіки і управління (Україна, Чернігів), topololga@ukr.net

АРХЕТИПИ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ В МІФОЕПІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Досліджуються архетипи української ментальності шляхом аналізу народної міфологічної спадщини. Розглянуті архетипи, які дають розуміння начал, структури та умов існування світу та архетипи, що виражають модули існування людини у світі як певні екзистенціальні, тобто форми усвідомленого буття, соціальні та вітальні конструкції ідеального та матеріального. Подано розуміння людини в українській казково-міфологічній традиції.

Ключові слова: архетип, міфологія, буття, архетипи світоустрою.

В умовах інформатизації українського суспільства на людину обрушується великий потік суперечливої інформації, яку індивідуальна психіка часто не в змозі осягнути. У пошуках швидкої, фрагментарної інформації в спрощених, узагальнених схемах людина спирається на концентроване повсякденне знання вироблене масовою психікою. За таких умов індивідум легко може стати жертвою маніпулятивних впливів, що здійснюються через масову свідомість (fr. conscience collective, É. Durkheim). Засобами маніпулювання стають специфічні матеріальні й духовні умови життя, обмежені можливості культурного розвитку, неповна й неадекватна соціальна інформація та ін. За допомогою інформаційних стратегій, на відміну від фізичного примусу та насильства, нові ідеї навіюються не менш агресивно, формуючи зовні однорідну світоглядну орієнтацію значної маси людей, змінюючи систему поглядів на світ

кожної окремої людини, які є визначальними у її ставленні до світу, інших людей, самої себе.

Індивідуальний світогляд як форма самосвідомості людини формується під впливом суспільної свідомості та змінюється протягом її життя. Суспільний світогляд трансформується повільніше, відповідає рівню розвитку спільноти, людства, зберігає в собі своєрідний соціокультурний код, досвід минулих поколінь.

На часі глибинна рефлексія власного «родового досвіду» та власної внутрішньої природи; визначення чужинських впливів інших культур, які руйнують національну свідомість та підривають індивідуальне психічне здоров'я; переоцінка архетипічних засад організації соціального життя.

Термін архетип був введений К. Юнгом для позначення «проформ колективного несвідомого» [11]. Проформи автономні: незалежно від волі людини вони можуть з'являтися в її свідомості; вони не залежать від свідомості, проте впливають на неї. Колективне, за К. Юнгом – це психічні змісти, які властиві одночасно багатьом індивідам, відтак суспільству, народу або людству. Колективне (трансперсональне) несвідоме К. Юнг вважає найбільш сильною і впливовою психічною системою, що в патологічних випадках перебиває «его» та особисте несвідоме. «Підсвідоме не лише сховище минулого, але й вмістище майбутніх психологічних явищ та ідей», – зазначає автор [12, с. 33].

Архетипи «колективного несвідомого» є своєрідними когнітивними зразками, які «запускають» інстинктивну поведінку. К. Юнг називає архетипи «архаїчними останками» або «первісними образами», які є не закінченими міфологічними формами, а лише тенденцією до утворення уявлень або мотивів. Самі форми можуть відрізнятися деталями, проте вони не втрачтимуть базової схеми. Таким чином, архетип – інстинктивний вектор (як імпульс у птахів звивати гнізда). Подібно до того як особисті комплекси є характеристикою особливостей однієї людини, архетипи, створюючи міфи, релігії та філософії здійснюють вплив на цілі народи, історичні епохи, характеризуючи їх.

Філософське осмислення архетипів української ментальності здійснює С. Кримській. Кожній цивілізації (етносу) притаманний внутрішній тип архетипів, що визначають її світогляд. «Етнічне різноманіття та плюралістичність є невід'ємними від тих аспектів суспільного життя (чи локальних цивілізацій), які стосуються особистісних моделей освоєння світу», – зазначає автор [4, с. 66].

В. Шевченко відмічає, що архетипи є вічними, засадничими, неподільними, всепороджуючими і всепоглинаючими «соціокультурними початками, розуміння яких забезпечувало орієнтацію окремих людей та спільнот у власному світі і, при потребі, у світах і життєтворчості інших народів» [10, с. 38].

О. Донченко зазначає, що архетип – першоджерело, першооснова культури, менталітету, в цілому становлення і розвитку культурних та соціальних моделей, що оформлюють людське буття» [3, с. 27].

Міфологія є способом мислення народу певної культури, вона характеризується апіорністю, виступає як індивідуальне, так і колективне підсвідоме. Міф (грец. *mythos* – слово, казка, переказ) – витвір давніх вірувань, які були для людини її філософською системою і давали

її можливість розуміти довкільний світ і себе в цьому світі. У філософії міф тлумачиться як «узагальнено-цілісне сприймання дійсності, що характеризується нерозчленованістю реального й ідеального та виявляється на рівні підсвідомості» [6, с. 452].

Міфологія є первинним способом обробки архетипічних образів, тому при вивченні архетипів української ментальності, доцільно застосовувати аналіз фольклорно-поетичної спадщини (казок, легенд, билин, дум, обрядових пісень тощо). Метою статті є дослідження архетипічних особливостей українського соціуму, які знайшли відображення в міфах і казках.

Архетипічна (фундаментальна) структура української міфології має такі особливості. По-перше, українське «трипільське» населення високо цінувало землю: «Найситніша – земля мати, бо велику силу має, всіх годує, напуває (казка «Розумниця»). Безпосереднім міфологічним і життєвим образом Землі визнавалася жінка, що вплинуло на формування основних ментальних рис народу як жіночої нації. По-друге, українська міфологія будувалась на контрасті основних засадничих понять: «Буття-Небуття», «Дійсний-Недійсний світ», «Світло-Темрява», «Добро-Зло», «Правда-Кривда» та ін. По-третє, українська міфологія, на відміну від античної або давньогрецької, не зафіксована цілісно (елементи давніх міфологічних уявлень опосередковано збереглися у фольклорних творах (казках, легендах, думах) або у «поетично трансформованих формах» [6, с. 453].

Міфологічна традиція зображує матеріальне, дійсно існуюче у формах неіснуючого, а уявне, вигадане як справжнє, фізично існуюче. Тобто в міфологічній оповіді присутній як профанний (буденний) зміст про реальні речі, людей, дійсний світ, так і сакральний (невідомий) зміст про вигаданих персонажів (Змій, Кошій, Баба-Яга), недійсний світ тощо.

В нашому дослідженні розглянемо архетипи такі, що дають розуміння начал, структури та умов існування світу (архетипи світоустрою, світобуття), і такі, що виражають усвідомлене людське існування у світі в його взаємозв'язках з природним та соціальним середовищем (архетипи життєустрою).

Архетипи світоустрою, світобуття, в першу чергу, виражаються поняттями «Дійсний і Недійсний світ», «Буття і Небуття». «Дійсний Світ» – упорядкована, освоєна людьми реальність, у якій встановлені певні причинні зв'язки. Це світ людського буття. Все суще у світі визначається як Буття, а минуле та майбутнє Буття визначається як Небуття. Небуття – стан передіснування сущого, не існування, смерті, руйнування тощо. Все, що виникає в Світі, постає з Небуття й зникає в ньому. Минувшина не зникає безслідно, а зберігається як частина реально функціонуючого Буття і потенційного Буття, такого, що може проявитися як актуальне (соціальна пам'ять). Архетип «Буття-Небуття» широко представлений в усіх українських казках: так, з горошини народжується Котигорошко («Котигорошок»); з деревинки був витесаний Телесик («Івасик-телесик»); дівчина, яку вбила сестра, перетворюється на калину, що виросла на могилі («Калинова сопілка»); зрадник, який привів чужинську орду до свого селища перетворився на перекопале, а його наречена, яка не покинула рідну землю – стала кушем калини («Калина»).

«Дійсний світ» – світ, в якому живуть люди та «Недійсний світ», непроникнений, незрозумілий для людей, який існує лише в їхньому уявленні, найчастіше розділені морем, річкою, горами високими, темним лісом або землею.

Добро-зло в українській культурі розглядалися завжди в єдності, як начала, що забезпечують світову гармонію. «Білобог і Чорнобог б'ються – і ті Сваргу (Небо) тримають, аби світу не бути повергнутому» [8, с. 9]. Сили добра, відповідно до давньоукраїнських повір'їв, людям посилає Білобог або дід (батько Перуна, Владика Вирію), а сили зла – Чорнобог, владика пекла й родич богині Мори, яка породила разом зі змієм 13 хвороб і пустила їх по світу [5, с. 211].

В багатьох казках зустрічається давнє українське словосполучення «Цур йому пек», що уживається в значенні заборони або несхвалення чогось, невдоволення чимось, бажання відгородитися або захиститися від чогось. Наприклад, в казці «Розумниця» прислів'я «Цур, їй пек», уживається для посилення вислову невдоволення пана «розумною дівкою», яка його «перед людьми дурнем виставила»; а в казці «Котигорошко» цей вираз застосований в значенні бажання уникнути небезпеки. Походження вислову пов'язано з іменами стародавніх слов'янських богів Цура (Чура) та Пека, протистояння яких характеризує боротьбу добра зі злом. Пек (бог пекла, війни і всякої біди), згідно з повір'ям, кровожерний, страхітливий, підступний, нещадний – боявся лише Цура, який міг проникати в його підземне царство «Пекло» й відбивати невинні душі добрих людей чи своїх лицарів-побратимів, повертати їх на землю або до Вирію. Давньослов'янський бог Цур (Шур) вважався охоронцем родичів померлого від нечистої сили, неочікуваної небезпеки – звідси старослов'янське «прашур». Вважалося, що він охороняв кордони земельних володінь (межі роду). Старший роду, обходячи володіння, гонячи перед собою жертвних тварин, співав гімни, приносив дари богу Цуру (хлібне зерня, короваї, плоди, мед та вино).

Архетипи «Добро-Зло» та «Правда-Кривда» як протистояння світлого і темного, розумного і глупого простежуються майже в усіх оповідях. Перемога добра і правди над злом і кривдою змальовується як перевага, перш за все, людської сили, розуму, гідності, а не хитрощів або помсти. Котигорошка зраджують спочатку брати, яких він визволив зі змієвої неволі, а потім друзі, яким він дав багатство, проте він прощає і тих і інших. Зазначені архетипи спостерігаються і в протиставленні людської мудрості (духовного багатства) багатству матеріальному: «Що в хаті і на подвір'ї – усе загинути може, а те, що в розумній голові людина має – то вже навіки» [9, с. 68].

Архетип «Правда-Кривда» яскраво проявляється у казці «Названий батько». Дід, який узяв собі в сини трьох братів-сиріт, що не мали ні хазяйства, а ні хати, навчає синів, як жити щасливо, з правдою не розминаючись. Старші сини не витримали випробування багатством – «правду забули» та зрештою, все їхнє добро згоріло. Найменший, хоча й був найбіднішим, завжди людям допомагав, а коли батько у вигляді убогого старця прийшов до нього на подвір'я, його нагодував, напоїв, дав новий одяг та, щоб залікувати його смертельну рану, не роздумуючи спалив свою оселю з усім добром.

В нагороду за праведне життя отримав він нову хату гарну та пишну, а старець зник в нікуди так само, як і з'явився нізвідки.

Різноманітні відповіді дає давньоукраїнська міфологія на питання про те, з чого і як постав світ: з «каменю», «землі» або «яйця-райця». Наприклад, у казці «Трьом-син-Борис» читаємо: «На дубі жінка та чоловік пару голубів ловлять» [9, с. 118]. Дуб – символ вічного життя, центр Всесвіту, коріння його – в підземному царстві, а верхівка сягає неба. Голуби – учасники світотворення, «вони зі Світового дерева, пірнають у синє море й дістають звідти пісок. А з нього вже постає земля, небесні світила та весь світ» [2, с. 210]. Про світовий устрій йдеться і у казці «Яйце-райце», в якій орел, що був врятований людиною під час війни між небесним царем «птицею-жайворонком» та царицею підземного царства «мишею», отримує в нагороду «Яйце-райце», з котрого мало народитися все живе. Але ненароком розбивши яйце й прийнявши допомогу змії, щоб зібрати скот, який почав «вернути з того яйця», чоловікові довелося віддати змії свого сина. Так, за своє необережне поведіння із земним раєм, людство розплачується своїм майбутнім.

В українській міфології найвищий статус, як батька Всесвіту має Рід. Упирам і берегиням віддають шанування вже у глибинах мисливського господарства, можливо в палеоліті або в мезоліті; культ Рода як божества всесвіту, всієї природи та родючості охоплює епоху хліборобства; культ Перуна як покровителя дружинно-князьких кіл Київської Русі виник разом з державністю. Найбільш життєздатним з усіх старих язичних культів, який продовжувався й після прийняття християнства, виявилось вшанування Рода і Рожаниць [7, с. 24-25].

Всевишній представлений в українській міфології Даждьбогом: «Даждьбог на лодке своей плывёт в Сварге синей... И мы видим, что золото Огнебогом распалено... Это есть дух всякой жизни» [8, с. 303]. Даждьбог (сонце-бог) – це те розумне й діяльне начало, яке єднає різні покоління й підтримує рід.

В «Руських ведах» зазначені закони, які людям передав Сварог (Бог Неба, батько Даждьбога) від імені Роду (Всесвіту): шанувати Бога Всевишнього; уникати Кривди та слідувати Правді; шанувати рід свій й Рода небесного; шукати мудрість всюди; берегти рідну Землю; шанувати один одного, син – матір й батька, чоловік з дружиною – жити в злагоді [1, с. 224-226].

Всезагальний Закон «Прави», який править, керує світом – закон взаємодії, взаємопроникнення, колооберту, сутність якого розкривають закони Рода, Велеса та Коляди.

Закон Рода – закон Буття, закон існування Світу. Род породив всесвіт – світ явищ та світ духовний – й тим самим визначив шлях Прави, який веде до Всевишнього. Людині дана можливість усвідомити закони Буття, зрозуміти мету існування всесвіту та свого власного буття, тим самим стати на шлях Прави.

Закон Велеса – Закон Розвитку, зміни Яві й Наві, зміни Отця – Сином. Зміна Яві й Наві – зміна дня і ночі, пор року, життя та смерті, радості та печалі, вдиху й видиху. Явь (чоловіче начало) – сила, яка намагається змінити світ, її дії приводять до пробудження або народження нового. Навь (жіноче начало) – сила, яка прагне світ залишити незмінним або повернути в первісний

стан, її дії приводять до згасання, вмирання. Протистояння й протиборство Яві та Наві породжує рушійну силу мінливості світу – Любов. Любов – енергія всевишнього, його Дух.

Закон Триглава – закон триєдності Бога (Отець, Син, Дух) говорить про три основні сили, які керують життям. За кожним Богом і Духом стоїть певна космічна сила. «Зіркова Книга» Коляди вміщує 12 зодіакальних епох, які складають Велике Коло або День Сварога. Згідно закону Коляди, в кожному новому знаку сили космосу проявляють себе по-різному. Наприклад, з 2013 року почалося Коло Кришня – період, який характеризується підйомом духовності, набуттям світла ведичного знання.

Любов в українській міфології має багатоплановий зміст, що виражає характерні особливості життєтворення і світотворення у межах спільноти. Давнє, архаїчне тлумачення любові – це є життєтворчий зв'язок Неба-Батька (Сварги) і Землі-Матері, який є початком різноманітних, всезагальних зв'язків у світі. Найважливіша функція любові полягає в тому, що вона упорядковує, сполучає, з'єднує й гуртує роз'єдане та навіть протилежне за способами існування. В українській мові любов, яка змістовно характеризує людські стосунки між чоловіком і жінкою, має назву кохання. Кохання символічно уявляється як взаємодія Рода і Рожениці (міфопетичних прабатьків людства).

При народженні людини, її душа приходить зі світу Прави (від Богів), у світі Яви душа набуває тіла, а зі смертю переходить до світу Наві (царства Предків), який пов'язаний зі світом Прави.

У «Велесовій книзі» говориться про те, що праукраїнці, походючи від Даждьбога, мали у собі силу Богів (Божий дар). Вони славили Богів (слов'яни), але ніколи не просили й не молили Богів про благо своє, тобто самостійно приймали рішення, були самодостатніми. Тому події, що відбувалися в процесі життєдіяльності праукраїнців у меншому ступені, ніж в інших віруваннях, пов'язувались із впливом позалюдських, неземних чинників або зверх-сил. Людина в українській казково-міфологічній традиції зображується вільною, розумною, мужньою. Вона вступає в боротьбу з «темною силою» не за чийсь примусом, а за власною волею, усвідомлено, задля збереження життя людського роду; покладається не на якісь «божественні сили», а на саму себе, власний розум і здатність домовлятися з усім живим і неживим у світі; перемагає вона, в першу чергу, не силою, а мудрістю, причому однаково цінується розум як чоловічий, так і жіночий.

Отже, міфопетична думка виробляє та закріплює ті архетипи, які корисні для виживання роду, тобто які стимулюють раціональну поведінку на засадах мудрого існування.

Осмилення світоглядних питань визначає буття не лише окремої особистості, а і спільноти в цілому, формує певне світорозуміння, виробляє систему переконань, ціннісних орієнтацій та вірувань, які визначають життєдіяльність людини, стають формою самоусвідомлення нею своєї соціальної сутності та оцінки духовно-практичної діяльності. Інтерпретація начал світоустрою, світобуття та архетипів, на підставі яких у філософії формується образ людини, впливає на формування архетипів життєустрою людини (стратегій, позицій особи-

стості, що зорієнтовують її життєдіяльність у природному та соціальному середовищі).

Світоглядні чинники формуються у певному ментальному полі. Домінування архетипів національної культури обумовлене моральними, розумовими, вольовими та емоційно-чуттєвими особливостями народу.

На основі архетипів, опосередковуючи ними довкілля, люди певної національної культури сприймають світ. На ґрунті архетипів формуються погляди на людину та її світобуття. Архетипи є первинним пластом структури сприйняття світу людьми даної культури, вони визначають їхнє світоглядно-сміслове поле. Тому архетипи не зникають, а зберігаються в національній культурі, проявляючись в символах та традиціях. Традиція як усталений, історико-генетично визначений та визнаний порядок світобуття формує людину певної національної культури, забезпечує її взаємозв'язок з суспільством і природним довкіллям. Дотримання національних традицій є обов'язковою нормою, звичаєм і законом мудрого буття людини.

Розглянуті культурні архетипи українського народу, як підґрунтя формування уявлення про сутність людини та її світозв'язки, що зорієнтовують її життя у соціумі, є визначальними у формуванні ставлення людини до середовища, до самої себе, до Іншого.

Список використаних джерел

1. Асов А. Русские Веды. Песни Птицы Гамаюн. Изборник «Книги Коляды» / Vossozдал А.И. Асов. Иллюстрации В. Васнецова, А. Васнецова, С. Соломко, М. Преснякова, А. Клименко. – М.: Амрита, 2011. – 256 с.
2. Дерево життя / [Літературно-художнє видання] / упор., худ. оформ. В. Ярош. – К.: Успіх і кар'єра. – 224 с.
3. Донченко О. Архетипи соціального життя і політика (Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення) / Олена Донченко, Юрій Романенко. – К.: Либідь, 2001. – 334 с.
4. Кримський С. Перспектива нового тисячоліття та зміна стратегій соціального інтелекту / С. Кримський // Магістеріум. Вип.1. Історико-філософські студії; Національний університет «Києво-Могилянська академія». – К.: Stylos, 1998. – С. 63-70.
5. Костомаров М. І. Слов'янська міфологія / М. І. Костомаров; упоряд., приміт. І. П. Бетко, А. М. Полотай; вступ. ст. М. Т. Яценка. – К.: Либідь, 1994. – 384 с.
6. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – К.: Академія, 2007. – 752 с.
7. Рыбаков Б. А. Язычество древних славян / Б. А. Рыбаков. – 2-е изд. – М.: Наука, 1994. – 608 с.
8. Свято-Русские Веды. Книга Велеса / перевод, пояснения А. И. Асова. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2001. – 576 с.
9. Українські народні казки / упор. Оксана Іваненко. – К.: Вид-во ЦК ЛКСМУ «Молодь», 1950. – 165 с.
10. Шевченко В. І. Дружба з мудрістю або ключові проблеми української філософії (Теоретико-методологічний коментар до курсу філософії у ВНЗ) / В. І. Шевченко. – К.: Поліграфічний центр «Фоліант», 2007. – IV, 244 с.
11. Юнг К. Г. Архетипы и символы / К. Г. Юнг; перев. В. В. Зеленский. – М.: Ренессанс, 1991. – 304 с.
12. Юнг К. Г. К вопросу о подсознании / Карл Густав Юнг; [пер. с англ. Н. А. Сиренко] // Человек и его символы / К. Г. Юнг, М.-Л. Франц, Дж. Л. Хендерсон, и др.; под общ. ред. С. Н. Сиренко. – М.: Серебряные нити, 1998. – С. 13-102.

References

1. Asov A. Russkie Vedy. Pesnii Pticy Gamajun. Izbornik «Knigi Koljady» / Vossozdal A.I. Asov. Illjustracii V.Vasneceva, A.Vasneceva, S.Solomko, M.Presnjakova, A.Klimenko. – M.: Amrita, 2011. – 256 s.
2. Derevo zhyttja / [Literaturno-hudozhnje vydannja] / upor., hud. oform. V.Jarosh. – K.: Uspih i kar'jera. – 224 s.
3. Donchenko O. Arhetypy social'nogo zhyttja i polityka (Glybnyni reguljatyvy psyhopolitychnogo povsjakdennja) / Olena Donchenko, Jurij Romanenko. – K.: Lybid', 2001. – 334 s.

4. Kryms'kyj S. Perspektyva novogo tysjacholitja ta zmiana strategij social'nogo intelektu / S.Kryms'kyj // Magisterium. Vyp.1. Istoryko-filosofs'ki studii'; Nacional'nyj universytet «Kyjevo-Mogylyjans'ka akademija». – K.: Stylos, 1998. – S.63-70.

5. Kostomarov M.I. Slov'jans'ka mifologija / M.I. Kostomarov; uporjad., prymit. I.P. Betko, A.M. Polotaj; vstup. st. M.T. Jacenka. – K.: Lybid', 1994. – 384 s.

6. Literaturoznavchij slovnyk-dovidnyk / za red. R.T. Grom'jaka, Ju.I. Kovaliva, V.I. Teremka. – K.: Akademija, 2007. – 752 s.

7. Rybakov B.A. Jazychestvo drevnih slavjan / B.A. Rybakov. – 2-e izd. – M.: Nauka, 1994. – 608 s.

8. Svjato-Russkie Vedy. Kniga Veleasa / perevod, pojasnenija A.I. Asova. – M.: FAIR-PRESS, 2001. – 576 s.

9. Ukrai'ns'ki narodni kazky / upor. Oksana Ivanenko. – K.: Vydvo CK LKSMU «Molod'», 1950. – 165 s.

10. Shevchenko V.I. Druzhiba z mudristju abo ključovi problemy ukrai'ns'koi' filosofii' (Teoretyko-metodologichnyj komentar do kursu filosofii' u VNZ) / V.I. Shevchenko. – K.: Poligrafichnyj centr «Foliant», 2007. – IV, 244 s.

11. Jung K.G. Arhetipy i simvoly / K.G. Jung; perev. V.V. Zelenskij. – M.: Rennans, 1991. – 304 s.

12. Jung K.G. K voprosu o podsoznanii / Karl Gustav Jung; [per. s angl. N.A. Sirenko] // Chelovek i ego simvoly / K.G. Jung, M.-L. Franc, Dzh.L. Henderson, i dr.; pod obshh. red. S.N. Sirenko. – M.: Serebrjanye niti, 1998. – S.13-102.

Topol O.V., doctor of philosophical sciences, professor and head of department of social work, Chernihiv state institute of economy and management (Ukraine, Chernihiv), topololga@ukr.net

Archetypes of Ukrainian mentality in mythical and epic discourse

Archetypes of Ukrainian mentality are investigated through analysis of folk mythic and epic heritage. Archetypes, which give an understanding of beginning, structure and conditions of existence the world and the archetypes, which express a moduses of human being in the world as some existentials, forms of conscious being, social and vital constructs of the ideal and the material are considered. The concept of human in Ukrainian fairy and mythological tradition is presented.

Keywords: archetype, mythology, being, archetypes of world order.

Тополь О. В., доктор философских наук, профессор и заведующая кафедрой социальной работы, Черниговский государственный институт экономики и управления (Украина, Чернигов), topololga@ukr.net

Архетипы украинской ментальности в мифологическом дискурсе

Исследуются архетипы украинской ментальности путем анализа народного мифологического наследия. Рассмотрены архетипы, которые дают понимание начал, структуры и условий существования мира и архетипы, которые выражают модусы существования человека в мире как определенные экзистенциалы, то есть формы осознанного бытия, социальные и vitalные конструкты идеального и материального. Представлено понимание человека в украинской сказочно-мифологической традиции.

Ключевые слова: архетип, мифология, бытие, архетипы мироздания.

* * *

УДК 329

Мехтиева Г.
независимый журналист (Азербайджан, Баку),
kamil419@gmail.com

ЗАДАЧА СОВРЕМЕННОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВА И ГЛОБАЛИЗАЦИЯ

Указывается на этносоциальный фактор, случаи сепаратизма в современный период. Анализируются социально-культурные процессы, проводящие идею глобализации. Показаны характерные признаки периода глобализации, влияющие на этнические конфликты. Исследуются этнические конфликты в период глобализации. Проводится анализ объективных и субъективных факторов, порожденных глобализацией.

Ключевые слова: глобализация, глобальное развитие, этно-социальное сознание, сепаратизм, этнический конфликт, идея глобализации.

(стаття друкується мовою оригіналу)

Одной из основных идей, с которой столкнулся современный мир, является идея, связанная с процессами глобализации. Глобализация, активизировавшаяся после окончания «холодной войны», обрела исключитель-